

УДК 355.5:321.808

Сергій СІНКЕВИЧ

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: 0000-0001
sinkevich76@i.ua

Віталій ГАВРИЛЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9296-4664
gavrilyuk.vitaliy85@gmail.com

ХАРАКТЕРИСТИКА ПАУЗ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ (НА ПРИКЛАДІ ДИСЦИПЛІНИ “ОСНОВИ БОЙОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”)

Загальновійськова підготовка громадян України в складних військово-політичних умовах сьогодення набуває першочергової ваги державного рівня. Важлива роль під час організації та здійснення такої підготовки належить військовим навчальним закладам Збройних Сил України, інших складових сил безпеки та сил оборони – формуванню

© Сінкевич С., Гаврилюк В.

компетентностей щодо порядку поведінки (застосування) зі зброєю й саморобними вибуховими пристроями, дій на полі бою, надання домедичної та первинної психологічної допомоги, а також стійких морально-психологічних якостей, необхідних для захисту України. З метою досягнення запланованих результатів підготовки різних категорій громадян проводяться періодичні навчальні збори, заняття та курси. Значної уваги, поряд із загальною тактикою індивідуальних дій та у складі підрозділів у різних умовах обстановки, приділено заходам за видами бойового забезпечення. На прикладі різних видів навчальних занять за одним із видів бойового забезпечення дій підрозділів – хімічний, біологічний, радіологічний та ядерний захист – подано характеристику пауз, що виникають під час викладення навчального матеріалу, виконання практичних завдань, проведення індивідуальних і групових консультацій, а також інструкторсько-методичних занять тощо.

За результатами аналізу причин виникнення різних пауз запропоновано комплексну характеристику за видами та визначено основні напрями подальших наукових розвідок для вирішення питань їх навчально-методичного заповнення. Серед основних причин пауз виокремлено особливості особистостей суб'єктів загальновійськової підготовки: науково-педагогічного складу, інструкторів, технічного персоналу та тих, хто навчається, (компетентність, відчуття, сприйняття, пам'ять, атитюд і поведінка); актуальність, складність, практична спрямованість, методика викладання й обсяг навчального матеріалу; умови експлуатації навчально-технічної бази. Для подальших наукових розвідок запропоновано пошук заходів і засобів щодо евентуального заповнення зазначених пауз.

Ключові слова: паузи; загальновійськова підготовка; навчальні заняття, основи бойового забезпечення.

1. ВСТУП

Постановка проблеми у загальному вигляді. Складна та динамічна військово-політична ситуація, що склалася нині біля українських кордонів, а також на тимчасово окупованих територіях України (потенційна можливість повномасштабного вторгнення військ агресорів навіть із гіпотетичним застосуванням ядерної зброї)

у зв'язку з необхідністю відвертання уваги населення Російської Федерації та Республіки Білорусь від внутрішньодержавних проблем, пов'язаних з насильницькою та корупційною діяльністю диктаторських режимів у цих країнах, спричинила появу нового вектора розвитку загальновійськової підготовки громадян України, спрямованого на територіально-зональну оборону державного суверенітету нашої країни – національний спротив.

Загальновійськова підготовка полягає у формуванні компетентностей суб'єктів навчання щодо загальної тактики – індивідуальних і колективних (у складі підрозділів) дій, спрямованих на успішне виконання воєнних завдань у різних умовах обстановки, через сплановані навчально-тренувальні й організаційні заходи, які передбачені програмами підготовки з навчальних дисциплін “Вогнева підготовка”, “Тактична підготовка”, “Тактична медицина”, “Військова топографія”, “Основи бойового забезпечення”, “Морально-психологічне забезпечення” тощо.

Під час проведення навчально-тренувальних заходів загальновійськової підготовки виникають заплановані (передбачені навчально-методичними матеріалами) та вимушені (спричинені діями суб'єктів загальновійськової підготовки) паузи, що потребують наукового дослідження з метою вироблення системного підходу до їх заповнення за необхідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасними науковими військово-педагогічними дослідженнями, спрямованими на вирішення проблем загальновійськової підготовки, акцентовано увагу на тактичній складовій воєнного мистецтва; призначенні, завданнях, організаційній структурі й озброєнні Сухопутних військ Збройних Сил України; організації та бойовому призначенні частин (підрозділів) армій країн-членів НАТО; основах сучасного загальновійськового бою; організації бойової підготовки; бойовій готовності частин (підрозділів); мобілізаційній готовності та прийомах і способах дій солдата в бою (В. Варакута, О. Лисенко, В. Зелений, Л. Олійник, С. Полторак, М. Ткаченко, С. Шмаль тощо). У наукових доробках достатньо повно подано методичні особливості підготовки та проведення різних видів занять, але констатуємо те, що поза увагою науковців залишається комплексне вивчення причин виникнення різних пауз під час підго-

товчих і навчально-тренувальних заходів із загальновійськової підготовки різних категорій населення.

Метою статті є за результатами аналізу причин виникнення різних пауз під час навчальних занять із загальновійськової підготовки подати їх комплексну характеристику на прикладі одного з основних видів бойового забезпечення дій сухопутних підрозділів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до Закону України “Про основи національного спротиву” [1] – розділу II Загальні засади та організація національного спротиву, статті 6 Основи підготовки громадян України до національного спротиву – основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх загальновійськова підготовка, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості й узгоджується з процесом трансформації системи комплектування за призовом відповідно до принципів і найкращих практик держав-членів НАТО. Загальновійськова підготовка громадян України полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями та навичками.

З метою забезпечення ефективної підготовки громадян України до національного спротиву у вищих військових навчальних закладах відповідно до чинного законодавства організовано навчально-методичні заходи з використанням класно-лабораторної та польової навчально-технічної бази. Важливу роль у підготовці відведено видам бойового забезпечення (навчальна дисципліна “Основи бойового забезпечення”) у цілому, а також хімічному, біологічному, радіологічному та ядерному (далі – ХБРЯ) захисту зокрема. Під час різних видів підготовчих, навчальних і контрольних заходів широко використовуються засоби індивідуального та колективного захисту, прилади радіаційної та хімічної розвідки, комплекти для забору на місцевості та на інших поверхнях проб з потенційно небезпечними речовинами, засобів спеціальної обробки, метеокомплектів, GPS-модулів, комплектів знаків огороження тощо [2].

Результати комплексного опитування, проведеного серед науково-педагогічних працівників, інструкторів, технічного персоналу

та тих, хто навчається, дозволили констатувати те, що під час загальновійськової підготовки виникають різні паузи, які потрібно ефективно “заповнювати” – цей процес потребує додаткового вивчення та розроблення відповідних рекомендацій (загальних і часткових) для суб’єктів такої підготовки. Загальний вигляд сукупності причин виникнення пауз подано на рисунку.

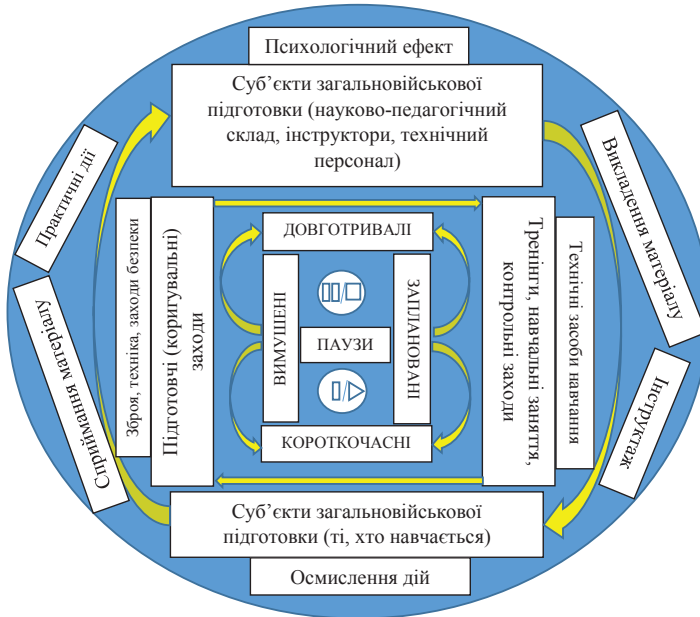

Рисунок. Паузи під час загальновійськової підготовки

Перед тим, як перейти до характеристики причин виникнення пауз під час загальновійськової підготовки за напрямом ХБРЯ захист, подано короткі висновки з літературних джерел, у яких розглядалося це наукове поняття. Пауза (лат. – *pausa*, грецьк. – *pausis* – припинення) – коротка або відносно тривала зупинка у діях. У літературознавчих джерелах “паузу” трактують “... як коротку перерву у мовленнєвому потоці, яка виконує роль словоподілу, відмежовує одну фразу від іншої задля експресивної виразності, створення психологічного ефекту” [3, с. 193].

Цікавими з наукової точки зору для цього дослідження є роботи С. Оленець [4]; [5], у яких авторка серед основних інструментів впливу викладача на аудиторію виокремлює і паузи. Науковцем “пауза” розглядається як засіб для встановлення контакту з тими, хто навчається, – час для налаштування викладача та студентів, а також для контролю зворотного зв’язку та відновлення за необхідністю контакту з аудиторією [5, с. 43]. С. Оленець запропоновано загальні правила ефективного використання пауз у мові: короткі паузи сприймаються краще довгих; половина середньостатистичних слухачів може зрозуміти фразу, яка містить більше 13–15 слів; третина всіх людей, слухаючи чотирнадцять та подальші слова в межах одного речення, взагалі втрачають зв’язок з його початком. Крім того, у цій праці подано й характеристику трьох видів пауз: логічної, психологічної та люфтпаузи, які застосовуються з метою акцентування уваги на важливих блоках інформації [5, с. 44].

Результати опитування (використовувалися картки-опитувальники, в яких потрібно було назвати та вказати причини виникнення пауз під час освітніх заходів з різними категоріями тих, хто навчається), проведене серед персоналу кафедр факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, дали змогу уточнити основні причини пауз, що виникають під час загальновійськової підготовки за напрямом ХБРЯ захист:

особливості особистостей суб’єктів загальновійськової підготовки – науково-педагогічного складу, інструкторів, технічного персоналу та тих, хто навчається, – компетентність, відчуття, сприйняття, пам’ять, атитюд і поведінка;

актуальність, складність, практична спрямованість, методика викладання й обсяг навчального матеріалу;

умови експлуатації навчально-технічної бази.

Суб’єкти загальновійськової підготовки (науково-педагогічний склад, інструктори, технічний персонал) через використання запланованих, тобто передбачених навчально-методичними матеріалами до занять, довготривалих (до декількох хвилин) або короткочасних

(до декількох секунд) пауз намагаються забезпечити наявність психологічного ефекту, з метою створення умов для сприйняття й осмислення навчального матеріалу або власних практичних дій тими, хто навчається. Іноді виникають і вимушені довготривалі або короткочасні паузи, спричинені низьким рівнем професійної компетентності, вмотивованості та сформованості професійно-важливих якостей учасників загальновійськової підготовки.

Підготовчими (коригувальними) заходами загальновійськової підготовки забезпечується актуальність і практична спрямованість (навчати тому, що потрібно у мирний та воєнний час) навчального матеріалу; розробляється та встановленим порядком затверджується методика проведення кожного освітнього заходу (тренінгу, теоретичних і практичних аудиторних і польових занять, інструкторсько-методичних занять, і контрольних заходів). Водночас, складність й обсяг навчального матеріалу, що викладається/сприймається, є основними причинами появи різних видів пауз.

Умови експлуатації навчально-технічної бази прямо або опосередковано впливають на дотримання заходів безпеки суб'єктами загальновійськової підготовки (під час використання спеціальної техніки, технічних засобів, речовин, розчинів і рецептур для проведення часткової або повної спеціальної обробки озброєння, військової та спеціальної техніки, засобів захисту тощо); підтримання у належному стані – робочих характеристик, справності та комплектності – приладів радіаційної та хімічної розвідки, комплектів для забору на місцевості та на інших поверхнях проб з потенційно небезпечними речовинами, метеокомплектів, GPS-модулів, що також є причиною виникнення пауз під час цих заходів. Порушення заходів безпеки й умов експлуатації засобів ХБРЯ захисту іноді взагалі унеможливорює подальше проведення та є причиною зриву заняття.

Причини виникнення різних видів пауз під час загальновійськової підготовки, як правило, є взаємозалежними та динамічно змінюваними (що залежить, серед іншого, й від досягнень військової науки та розвитку техніки). Переважну їх більшість можна комплексно до-

слідити і евентуально (залежно від обставин) заповнити. Для цього потрібно розробити загальні та часткові рекомендації для суб'єктів загальновійськової підготовки.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

За підсумками аналізу причин виникнення різних пауз запропоновано комплексну характеристику за їх видами. Серед основних причин виникнення пауз виокремлено особливості особистостей суб'єктів загальновійськової підготовки: науково-педагогічного складу, інструкторів, технічного персоналу та тих, хто навчається, (компетентність, відчуття, сприйняття, пам'ять, атитюд і поведінка); актуальність, складність, практична спрямованість, методика викладання й обсяг навчального матеріалу; умови експлуатації навчально-технічної бази. До **подальших наукових розвідок** запропоновано пошук заходів і засобів щодо евентуального заповнення зазначених пауз з метою вироблення рекомендацій для суб'єктів загальновійськової підготовки.

Список використаних джерел

1. Про основи національного спротиву : Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021, № 41. Ст. 339.
2. Гаврилюк В. В. Основи бойового забезпечення (радіаційний, хімічний, біологічний захист) : навч.-метод. посіб. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2018. 280 с.
3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія. Київ : Видавничий центр "Академія", 2007. С. 193.
4. Оленець С. Ю. Основні інструменти впливу провідного викладача на аудиторію. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Випуск 62. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 138.*
5. Оленець С. Ю. Паузи як інструмент впливу викладача на аудиторію. *Двадцята всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція "Наукова думка сучасності і майбутнього" (3–11 травня 2018 р.). Дніпро :*

Громадське об'єднання "ВЕКТОР ПОШУКУ", 2018. С. 43–45. URL: <http://naukam.triada.in.ua/images/files/zbirnik20.pdf>.

Sinkevych S., Havryliuk V. Characteristics of pauses that appear during the classes within the general military training (on the example of the discipline "The Fundamentals of Combat Support")

Nowadays, the general military training of the citizens of Ukraine in the difficult military and political conditions is becoming of a paramount importance at the state level. An important role in the organization and implementation of such training belongs to the military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine, other components of the security and defense forces – the formation of competencies on weapons and improvised explosive devices handling and use, action on the battlefield, prior medical and primary psychological aid, as well as stable moral and psychological qualities necessary for the protection of Ukraine. In order to achieve the planned results of various categories of citizens training, the periodic training meetings, classes and courses are held. Along with the general tactics of individual and units actions in different conditions of the situation, the considerable attention is paid to activities with regard to combat support. On the example of different types of training classes by one of the types of combat support of units – chemical, biological, radiological and nuclear protection – it presents a description of the pauses that occur during the presentation of training material, carrying out practical tasks, individual and group consultations, as well as instructional methodical classes, etc.

Based on the analysis results of the various pauses causes, a comprehensive description of the types and main directions of further scientific research to address the issues of their educational and methodological content is proposed. Among the main reasons for the pauses are the features of the personalities of the subjects of general military training: scientific and pedagogical staff, instructors, technical staff and learners (competence, feelings, perception, memory, attitude and behavior); relevance, complexity, practical orientation and volume of educational material; operating conditions of the training and technical base. For further scientific research, it is proposed to search for measures and means to fill up these pauses eventually.

Key words: pauses; general military training; training classes; fundamentals of combat support.

References

1. *Zakon Ukrainy "Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu"* № 1702-IX [Law of Ukraine about the fundamentals of national resistance activity no. 1702-IX]. (2021, July 16). *Vidomosti Verkhovnoi Rady, Ukrainy*, no. 41, art. 339. [in Ukrainian]
2. Havryliuk V. V. (2018). *Osnovy boyovoho zabezpechennya (radiatsiyyny, khimichnyy, biolohichnyy zakhyst)* [Fundamentals of combat support (radiation, chemical, biological protection)]. Khmelnytskyi : NADPSU. [in Ukrainian]
3. Kovaliv Yu. I. (2007). *Literaturoznavcha entsyklopediya* [Literary encyclopedia]. Kyiv : Akademiya. [in Ukrainian]
4. Olenets S. Yu. (2018). *Osnovni instrumenty vplyvu providnoho vykladacha na audytoriyu* [The main tools of the leading teacher's influence on the audience]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realiyi ta perspektyvy*. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, vol. 62, p. 138. [in Ukrainian]
5. Olenets S. Yu. (2018). *Pauzy yak instrument vplyvu vykladacha na audytoriyu* [Pauses as a tool for teacher influence on the audience]. Proceedings of the *Naukova dumka suchasnosti i maybutnoho: XII vseukrayinska praktychno-piznavalna internet-konferentsiya (Ukraine, Dnipro, May 3–11, 2018)*. Dnipro : Hromadske obyednannya "VEKTOR POSHUKU", pp. 43–45. Retrieved from: <http://naukam.triada.in.ua/images/files/zbirnik20.pdf> [in Ukrainian]